

LIETUVOS RESPUBLIKOS VIDAUS REIKALŲ MINISTERIJA

Biudžetinė įstaiga, Šventaragio g. 2, LT-01510 Vilnius,
tel.: (8 5) 271 7154 / 271 7178, faks. (8 5) 271 8551, el. p. bendrasisd@vrm.lt.
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 188601464

Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijai

Nr.
Į 2023-02-21 Nr. (1.36Mr) 2T-194

DĖL ĮSTATYMŲ PROJEKTŲ DERINIMO

Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija (toliau – VRM) pagal kompetenciją išnagrinėjo pateiktus derinti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 8, 13, 18, 25, 27, 30, 37, 38, 39, 39², 40, 42, 43, 46, 47, 48, 49, 52, 54, 55, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 69, 70, 72², 72³, 73, 74, 75, 76, 82, 84, 85, 87, 89, 90, 92, 93, 98, 244 straipsnių pakeitimo ir Kodekso papildymo 6¹, 27¹, 40¹, 58¹, 72⁵, 72⁶, 72⁷, 72⁸ (toliau – BK projektas) straipsniais įstatymo ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 217, 307, 338, 357, 392 ir 405 straipsnių pakeitimo bei Kodekso papildymo 357¹ straipsniu įstatymo projektus (toliau – Įstatymų projektai) ir teikia šias pastabas ir pasiūlymus:

1. BK projekto 1 straipsniu siūloma papildyti Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą (toliau – BK) 6¹ straipsniu, kurio suderinamumas su *non bis in idem* principu kelia abejonių.

Pabrėžtina, kad pagal BK 8 straipsnio 1 dalį asmuo, padaręs užsienyje nusikaltimus, atsako pagal baudžiamąjį įstatymą tik tuo atveju, jeigu padaryta veika pripažįstama nusikaltimu ir už jos padarymą baudžiama pagal nusikaltimo padarymo vietos valstybės baudžiamąją teisę ir BK. Įvertinus tai, 6¹ straipsnio formuluotė („nusikaltimo padarymo vietos valstybė arba kaltininko pilietybės valstybė *atsisako arba nevykdo* baudžiamojo persekiojimo“) suponuotų, kad atitinkama nusikaltimo padarymo vietos valstybė arba kaltininko pilietybės valstybė jau įvertino kaltininko veiką ir priėmė sprendimą asmens nepersekioti. Tokiu atveju asmens pakartotinis baudžiamasis persekiojimas galimai pažeistų minėtą konstitucinį principą.

2. BK projekto 6 straipsniu siūloma pakeisti BK 27 straipsnio 1 dalies nuostatas, reglamentuojančias asmens pripažinimą recidyvistu. Pritariame siūlymui suteikti teismui teisę spręsti dėl asmens pripažinimo recidyvistu, tačiau manome, kad sąlyga dėl asmens pripažinimo recidyvistu, susijusi su pakartotiniu vienos ar daugiau panašių pagal savo pobūdį tyčinių nusikaltimų padarymu, gali nulemti nepagrįstą pavojingų, įvairaus pobūdžio nusikalstamas veikas vykdančių asmenų nepripažinimą recidyvistais, jeigu asmuo vykdys skirtingo pobūdžio nusikalstamas veikas su visomis iš to kylančiomis teisinėmis pasekmėmis. Siūlome keičiamo BK 27 straipsnio 1 dalyje išbraukti nuostatą „panašių pagal savo pobūdį“.

3. BK projekto 13 straipsniu siūloma pakeisti BK 40 straipsnio 2 dalį ir išbraukti nuostatą, kuri nustato galimybę atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, padarius baudžiamąjį nusizengimą ar neatsargų arba nesunkų nusikaltimą, tik tuomet, jeigu asmuo pirmą kartą padarė nusikalstamą veiką. Minėtas pakeitimas motyvuojamas BK 38 straipsnio nuostatomis,

nustatančiomis teisę atleisti asmenis nuo baudžiamosios atsakomybės asmenims susitaikius, neatsižvelgiant į tai, ar anksčiau asmuo buvo padaręs nusikalstamą veiką. Pažymėtina, kad BK 38 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos sąlygos, nustatančios draudimą atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės asmenims susitaikius, asmenis, kurie pripažinti pavojingais recidyvistais, ir asmenis, kurie anksčiau buvo atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės kaip susitaikę su nukentėjusiu asmeniu, jeigu nuo susitaikymo dienos iki naujos veikos padarymo praėję mažiau negu ketveri metai. Panaikinus nuostatą dėl nusikalstamos veikos padarymo pirmą kartą ir nenustačius papildomų sąlygų, įžvelgiame riziką, kad bus susiduriama su atvejais, kai asmenys išvengs baudžiamosios atsakomybės neribotą kiekį kartų, nevertinant anksčiau padarytų nusikalstamų veikų ir jų pobūdžio. Atsižvelgdami į tai, siūlome neišbraukti BK 40 straipsnio 2 dalies 1 punkto arba nustatyti papildomas sąlygas.

4. BK projekto 33 straipsniu BK 67 straipsnio 5 dalį siūloma papildyti nuostata, kad baudžiamojo poveikio priemonės negali būti skiriamos kartu su juridinio asmens likvidavimo bausme. Vis tik, atsižvelgiant į tai, kad baudžiamojo poveikio priemonėmis dažnai siekiama ne tik nubaudimo, bet ir kitų tikslų (pvz., teisės pažeidimo pasekmių likvidavimo), mūsų vertinimu, atskiros baudžiamojo poveikio priemonės (pvz., turtinės ar neturtinės žalos atlyginimas ar pašalinimas, įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, turto konfiskavimas, išplėstinis turto konfiskavimas) galėtų būti taikomos kartu su juridinio asmens likvidavimo bausme pirmiausia realizuojant atitinkamą baudžiamojo poveikio priemonę, o paskui atitinkamai likviduojant juridinį asmenį.

5. BK projekto 35 straipsniu siūloma pakeisti BK 70 straipsnio 1 dalį ir nustatyti, kad baudžiamojo poveikio priemonė – nemokami darbai, skiriami fiziniam asmeniui, padidinant skirtinų nemokamų darbų valandų skaičių. Pažymėtina, kad BK projekto 16 straipsniu yra siūloma pakeisti BK 43 straipsnio 5 dalį ir nustatyti, kad juridiniam asmeniui kartu su bausme gali būti skiriama ir BK 70 straipsnyje nustatyta baudžiamojo poveikio priemonė – nemokami darbai. Sistemingai vertinant siūlomus pakeitimus, kyla klausimas, kodėl BK 70 straipsnio 1 dalyje siūloma įtvirtinti nemokamų darbų, kaip tik fiziniam asmeniui skirtinos poveikio priemonės, apibrėžimą.

6. BK projekto 37 straipsniu siūloma pakeisti BK 72³ straipsnio 2 dalies 2 punktą, padidinti kaltininko uždraustos veikos padarymo metu, po jos padarymo arba per penkerius metus iki jos padarymo įgyto turto, kurio vertė neatitinka jo teisėtų pajamų, skirtumą nuo 250 iki 750 MGL. Atsižvelgiant į teisėsaugos institucijų veiklos orientavimą į efektyvesnį nusikalstamas veikas darančių asmenų turto tyrimą ir siekį nustatyti bei užkardyti nusikalstamomis veikomis gaunamą naudą, abejotinas siūlomo pakeitimo tinkamumas ir proporcingumas, todėl nepritariame siūlymui dėl teisėtoms pajamoms neatitinkančio turto skirtumo padidinimo. Kelia abejonių ir siūlomo nustatyti reguliavimo santykis su BK 189¹ straipsnio 1 dalimi, kurioje numatyta, kad ikiteisminis tyrimas pradedamas ir asmuo traukiamas baudžiamajon atsakomybėn, jei nustatoma, kad jis turėjo nuosavybės teise didesnės kaip 500 MGL vertės turtą, žinodamas arba turėdamas ir galėdamas žinoti, kad tas turtas negalėjo būti įgytas teisėtomis pajamomis.

7. Atsižvelgiant į tai, kad aiškinamajame rašte nurodyta, kad Įstatymų projektai parengti siekiant sistemiškai peržiūrėti BK Bendrosios dalies institutus, įvertinant valstybės baudžiamosios politikos, kaip *ultima ratio* priemonės, pagrįstumą, proporcingumą ir veiksmingumą, kartu užtikrinti teisingumo, proporcingumo bei teisėtumo principų įgyvendinimą, realizuojant baudžiamąją atsakomybę, siūlome svarstyti poreikį tobulinti BK Bendrojoje dalyje įtvirtintą būtinąsios ginties „ribų peržengimo“ institutą. Pabrėžtina, kad būtinoji gintis patenka į specialią kategoriją situacijų, kai yra atliekama veika, kuri savo esme yra nusikalstama veika, tačiau dėl tam tikros aplinkybės (ar tam tikrų aplinkybių daugeto) egzistavimo asmeniui nekyla baudžiamoji

atsakomybė. Į šią kategoriją šalia būtiniosios ginties (BK 28 straipsnis) taip pat patenka asmens, padariusio nusikalstamą veiką, sulaikymas (BK 29 straipsnis), profesinių pareigų vykdymas (BK 30 straipsnis), būtinasis reikalingumas (BK 31 straipsnis), teisėsaugos institucijos užduoties vykdymas (BK 32 straipsnis), įsakymo vykdymas (BK 33 straipsnis), pateisinama profesinė ar ūkinė rizika (BK 34 straipsnis), mokslinis eksperimentas (BK 35 straipsnis); kai kuriose moderniose šalyse į šį sąrašą patenka dar taip pat ir eutanazija.

Šie atvejai yra binarinio pobūdžio: visais šiais atvejais yra vertinamas būtent atitinkamų baudžiamąją atsakomybę šalinančių aplinkybių buvimas arba jų nebuvimas – arba (įvertinus visą informaciją) yra konstatuojama, kad atsakomybę šalinančios aplinkybės egzistuoja (ir asmuo atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės), arba ne (ir asmeniui atsakomybė kyla).

Atitinkamai ir būtiniosios ginties atveju – jei asmuo veikia „peržengiant būtiniosios ginties ribas“, tai *ipso facto* reiškia, kad tai nėra būtiniosios ginties situacija ir toks asmuo baudžiamas pagal baudžiamąjį įstatymą už jo padarytą veiką (nors, be abejo, BK gali numatyti galimybę tokiu atveju jam taikyti švelnesnę bausmę). Jeigu praktikoje situacija ne iki galo aiški, ji turi būti traktuojama potencialios aukos naudai, nes būtent besiginantis asmuo yra reaktyvioje pozicijoje ir būtent jis reaguoja į nusikalstamą kėsitimąsi, dėl ko nėra įmanoma iš jo tikėtis absoliučiai tikslaus kilusios situacijos įvertinimo ir atitinkamo veikimo.

Esamas reguliavimas, kai pagal BK 28 straipsnio 3 dalį yra traktuojama, kad būtiniosios ginties ribų peržengimas yra tuo atveju, kai tiesiogine tyčia nužudoma arba sunkiai sutrikdoma sveikata, jeigu gynyba aiškiai neatitiko kėsinimosi pobūdžio ir pavojingumo (išimtis – peržengimu nelaikoma dėl didelio sumišimo ar išgąščio, kurį sukėlė pavojingas kėsinimasis, arba dėl ginties nuo įsibrovimo į būstą padaryta veika), vertintinas kaip dviprasmiškas. Vietoje aiškos takoskyros tarp būtiniosios ginties buvimo ir jos nebuvimo yra sukuriamas neaiški tarpinė kategorija, kai būtinoji gintis tarsi ir egzistuoja, tačiau, atseit, gintasi buvo kažką neapibrėžto „peržengiant“.

Toks BK 28 straipsnio 3 dalyje nustatytas reguliavimas suponuoja, kad asmuo tuo pat metu turi būti būtiniosios ginties situacijoje (t. y. turi egzistuoti būtiniosios ginties teisėtumo sąlygos – pavojingas, realus ir akivaizdus kėsinimasis į jo ar kito asmens gyvybę, sveikatą, kūno neličiamumą ar pan.), kas *eo ipso* reiškia didelį stresą tokiam asmeniui, bet tuo pat metu jis ir turi nebūti sumišęs ar išsigandęs, atvirkščiai – jis privalo būti:

1) pajėgus kažkoku būdu racionaliai įvertinti tokio kėsinimosi pobūdį ir pavojingumą (įskaitant ir gebėjimą prognozuoti (numatyti) besikėsinančio asmens intencijas, pvz., pagrįstai nustatyti, kad užpuolikas kėsinaisi „tik“, pvz., seksualiai prievartauti arba nesunkiai sutrikdyti sveikatą, bet tikrai nesiruošia nužudyti);

2) gebėti „dozuoti“ savo gynybą taip, kad pastaroji atitiktų minėtą (įvertintą) „kėsinimosi pobūdį bei pavojingumą“.

Pats toks įvertinimas yra įmanomas niekaip kitaip, kaip tik *ex post*, o ne vykstančio kėsinimosi į asmenį metu, nes tokio reikalavimo asmeniui, esančiam būtiniosios ginties situacijoje, kėlimas *ex ante* paneigtų būtinąją gintį kaip tokią, nes perkeltą ją iš nesuplanuotų gyvenimo situacijų srities į iš anksto premedituotų veikų kategoriją.

Nustatydama potencialiai aukai neaiškas būtiniosios ginties „ribas“ bei įtvirtindama įstatyme riziką „peržengti“ būtinąją gintį, valstybė sudaro asmeniui nepavydėtiną bei amoralią padėtį, kai asmuo, realybėje pakliuvęs į būtiniosios ginties situaciją ir pagrįstai bijantis dėl savo ar kito asmens gyvybės ar sveikatos arba kitų įstatymo saugomų vertybių, taip pat (ar dar labiau) bijos „likti po visko kalto“, dėl ko dvejosis, vėluos ar išvis nedrįs tinkamai, visa apimtimi, pasinaudoti teise į būtinąją gintį, nes bijos ją „peržengti“. Tokiu būdu ne tik kad nusikaltėlis viktimizuoja auką, bet ir

pati valstybė, kuri tarsi ir turėtų būti pirmąja ir svarbiausia aukos gynėja (nes būtent jai priklauso prievartos monopolis), *de facto* tampa nusikaltėlio bendrininke ir padeda ne aukai, bet nusikaltėliui.

Pabrėžtina, kad baudžiamajame įstatyme nėra nustatytos normos, reglamentuojančios kitų atitinkamų aplinkybių „peržengimą“ (neegzistuoja, pvz., „būtinojo reikalingumo ribų peržengimas“ arba „mokslinio eksperimento ribų peržengimas“ arba „profesinių pareigų vykdymo ribų peržengimas“) – tokiu atveju BK kalbama apie būtinojo reikalingumo, profesinės pareigos arba teisėsaugos institucijų užduoties vykdymo, mokslinio eksperimento ir kt. teisėtumo sąlygų pažeidimą (BK 62 straipsnio 2 dalies 6 punktas). Manytina, kad atitinkamai turėtų būti formuluojama ir su būtinąja gintimi sietina BK 62 straipsnio 2 dalies 6 punkto norma, o BK 28 straipsnis koreguotinas atsisakant nuorodų į „būtinąsios ginties ribų peržengimą“.

Vidaus reikalų viceministras (ė)

Andrius Šaparnis, tel. (8 5) 271 7269, el. p. andrius.saparnis@vrm.lt
Audrius Kasinskas, tel. (8 5) 271 8982, el. p. audrius.kasinskas@vrm.lt
Greta Bokmotaitė, tel. (8 700) 63 195, el. p. greta.bokmotaite@policija.lt